УДК 629.7.378

DOI 10.33251/2522-1477-2020-7-39-44

ДЕМЧЕНКО Інга Володимирівна,
аспірант кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук, Льотна академія Національного авіаційного університету

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ІНОЗЕМЦІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті автор представляє особливості змісту та організації експериментального дослідження. З метою дослідження критеріїв професійної комунікації майбутніх іноземних авіафахівців використовувалися ряд авторських методик, опитувальників, тестів. Розкрито завдання експерименту, аналіз етапів експерименту, динаміку показників критеріїв, рівнів навчальних досліджень.

Ключові слова: експериментальне дослідження; мотивація; іноземці; професійна комунікація; авіаційна галузь; структурно-функціональна модель; педагогічні умови; показники критеріїв.

Постановка проблеми. Завершальним етапом у процесі реалізації комплексу завдань, спрямованих на досягнення мети дослідження, є експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації. У ході наукового пошуку складено план та розроблено програму експерименту, визначено показники критеріїв й рівні сформованості мотивації іноземних студентів льотних навчальних закладів до вивчення професійно орієнтованої англійської мови; відповідно до рівнів навчальних досягнень обрано шкалу оцінювання; створено необхідне методичне забезпечення експериментальної роботи.

Аналіз наукових досліджень. Мотивація до професійної комунікації англійською мовою відіграє важливу роль у професійній діяльності авіафахівців. Проблема мотивації є однією з пріоритетних, від неї залежить з'ясування системи чинників, які впливають на поведінку, стимулюють та підтримують активність на певному рівні.

Аналіз наукових праць вказує на те, що проблема дослідження мотивації знайшла різнобічне втілення в працях зарубіжних та вітчизняних представників педагогічної науки, а саме: теоретичні надбання з питань мотивації представлено в працях В. А. Асеева, Р. В. Борківської, І. В. Зайцевої, М. В. Матюхіної, О. І. Москаленко та ін.; проблеми формування мотивації до вивчення іноземної мови викликають інтерес дослідження Н. О. Арістової, Н. І. Гез, І. А. Зимньої, А. М. Щукіна; наукове підґрунтя для дослідження проблеми безпеки польотів та ведення радіообміну відображено в працях В. Л. Асріян, О. М. Васюкович, Г. С. Пащенко, В. В. Півень; значний досвід дослідження особливостей адаптації та специфіки навчання іноземних студентів накопичено в наукових працях О. М. Бакало, І. А. Дирди, О. О. Коротун, С. С. Костюк, Ж. М. Рагіної, О. В. Яцишиної.

Попри численну бібліографію, більшість наукових досліджень зосереджено на вивченні професійного спілкування фахівців різних напрямів.

Мета статті. Експериментально перевірити процес формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Метою експериментального дослідження є перевірка гіпотези, яка має підтвердити або спростувати правильність дослідження, здійснення опису запровадження результатів експерименту в практику навчально-виховної діяльності льотного навчального закладу.

Педагогічний експеримент передбачав виконання таких завдань:

- сформувати контрольну й експериментальну групи;
- реалізувати педагогічні умови через структурно-функціональну модель формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до вивчення професійно орієнтованої англійської мови;
- представити аналіз результатів експериментальної роботи.

Дослідницько-експериментальну роботу організовано з 2017 по 2019 роки на базі Льотної академії Національного авіаційного університету, Кіровоградського льотного училища, Харківського національного університету Повітряних Сил ім. І. Кожедуба. У педагогічному експерименті взяли участь 292 іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі. Експериментальне дослідження складалося з чотирьох етапів.

1. Підготовчий етап (2017 р.) – обґрунтування наукового апарату експерименту. Експериментальна програма розроблена відповідно до структурно-функціональної моделі формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації (мети, завдань, принципів, компонентів, педагогічних умов, методів, форм та засобів навчання, критеріїв оцінювання рівнів сформованості мотивації іноземних студентів льотних навчальних закладів до професійної комунікації та змісту структурно-функціональної моделі формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації, що охоплює тренінги професійної саморегуляції, семінари особистісно-професійного зростання, індивідуальне та групове психолого-педагогічне консультування, методи продукування ідей, конкретної ситуації, проектів, кейс-технології, відеопрезентації, диспути, ділові ігри, дискусії, створення ситуацій професійного характеру).

2. Організаційний етап (2017-2018 р.) – підготовка матеріальної бази й методичного забезпечення експерименту; визначення та підготовка виконавців, учасників. Проведено анкетування й тестування іноземних студентів льотних навчальних закладів для визначення рівня сформованості мотивації до професійної комунікації.

3. Практичний етап (2018 р.) – реалізація структурно-функціональної моделі формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації. Відповідно до експериментальної програми, організовано освітній процес через упровадження на заняттях інноваційних методів навчання. Виконано моніторинг процесу експерименту, організовано спостереження за станом та розвитком процесу досягнення учасниками експерименту мети навчання, що реалізовано на середньому та високому рівнях сформованості мотивації до професійної комунікації. Проведено контрольні зрізи в ході підготовки майбутніх авіафахівців з числа іноземних студентів льотних навчальних закладів до професійної комунікації.

4. Узагальнювальний етап (2019 р.) – з'ясування ефективності структурно-функціональної моделі формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації через порівняння результатів освітнього процесу експериментальної та контрольної груп за допомогою застосування математичних методів.

Для проведення експериментального дослідження протягом 2017-2018 рр. з майбутніх авіафахівців сформовано контрольну й експериментальну групи: КГ – 144 особи, ЕГ – 148 осіб.

Для вивчення динаміки показників критеріїв – мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного, інтерактивно-мовленнєвого та рефлексивного – проведено два зрізи: перший – на констатувальному етапі експерименту, другий – після формувального етапу експерименту. Зрізи реалізовані в експериментальній та контрольній групах за допомогою однакових методів.

Підготовку іноземців – майбутніх авіафахівців до професійної комунікації досліджуємо окремо за кожним із визначених у моделі критеріїв:

1) мотиваційно-ціннісний виявлений за допомогою: авторської анкети «Визначення сформованості мотивації у майбутніх іноземних студентів до вибору професії в авіаційній галузі»; методики Т. І. Ільїна «Вивчення мотивації навчання у виші» [2]; тесту за А. О. Реаном «Мотивація успіху й побоювання невдачі» [6]. Проаналізовано наявність інтересу до формування професійної та міжкультурної комунікації з позиції фахової необхідності;

ціннісної мотивації до вивчення професійної комунікації в контексті майбутньої професії; орієнтування у професійних цінностях; входження студента у професійну авіаційну діяльність. Низький (репродуктивний) рівень сформованості мотивації до професійної комунікації за мотиваційно-ціннісним критерієм зафіксовано в 28,1 % досліджуваних іноземних студентах льотних навчальних закладів, серед яких: 47,6 % – із КГ та 52,4 % – з ЕГ. На середньому (реконструктивному) рівні виявлено 54,8 % осіб: 50,6 % – із КГ, 49,4 % – з ЕГ. Високому (креативному) рівню відповідає 17,1 % респондентів, а саме: 48,0 % – із КГ та 50,6 % – з ЕГ.

2) когнітивно-діяльнісний – для аналізу було впроваджено фрагмент комп'ютерного тесту дисципліни «Авіаційна англійська мови» та завдання до визначення рівня знань з іноземної мови професійного авіаційного спрямування. Проаналізовано знання та практичне застосування авіаційної англійської мови та фразеології ведення радіообміну; знання Міжнародних документів ІКАО; знання професійних обов'язків авіаційної сфери. Низькому (репродуктивному) рівню сформованості мотивації іноземних студентів – майбутніх авіафахівців до професійної комунікації за когнітивно-діяльнвсним критерієм відповідають 36,3 % респондентів, серед яких: із КГ та з ЕГ – по 50,0% відповідно. На середньому (реконструктивному) рівні зафіксовано 51,0 % осіб: 49,0 % – із КГ, 51,0 % – з ЕГ. Високий (креативний) рівень виявлений у 12,7 % досліджуваних, а саме: 48,6 % – із КГ та 51,4 % – з ЕГ.

3) інтерактивно-мовленнєвий визначений за допомогою: авторської анкети «Визначення мотивації майбутніх студентів-іноземців до професійної комунікації»; тесту оцінки та перевірки комунікативних умінь (А. А. Карелін, адаптовано до нашого дослідження); діагностики мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях (за І. Д. Ладановим та В. А. Уразасвою) [4]. Метою перевірки є сформованість умінь використовувати мовні норми, граматичні та лексичні конструкції під час комунікації; умінь та навички, необхідні для виконання завдань під час ведення радіообміну у нестандартних умовах та ситуаціях; умінь й навички професійної та міжкультурної комунікації в авіаційній галузі. Низький (репродуктивний) рівень сформованості мотивації майбутніх авіафахівців з числа іноземних студентів до професійної комунікації за інтерактивно-мовленнєвим критерієм зафіксовано в 33,9 % досліджуваних, серед яких: 50,5 % – із КГ та 49,5 % – з ЕГ. На середньому (реконструктивному) рівні виявлено 52,4 % осіб: 49,0 % – із КГ, 51,0 % – з ЕГ. Високому (креативному) рівню відповідає 13,7 % респондентів, а саме: 47,5 % – із КГ та 52,5 % – з ЕГ.

4) рефлексивний упроваджувався за діагностичним інструментарієм відповідно до методики О. А. Зуброва «Самооцінка потреби в самоосвіті, саморозвитку й самовдосконаленні» [1]; «Методика визначення рівня рефлексивності» (А. В. Карпов) [3]; «Методика Шуберта: діагностика ступеня готовності до ризику» [5]. Проаналізовано наявність емоційно-вольової стійкості; умінь подолання психологічних бар'єрів у спілкуванні; усвідомлення особистої відповідальності (самодіагностика). Низькому (репродуктивному) рівню сформованості мотивації іноземних студентів – майбутніх авіафахівців до професійної комунікації за рефлексивним критерієм відповідають 29,1 % респондентів, серед яких: 51,8 % – із КГ, 48,2 % – з ЕГ. На середньому (реконструктивному) рівні зафіксовано 54,8 % осіб: 48,8 % – із КГ, 51,2 % – з ЕГ. Високий (креативний) рівень виявлений у 16,1 % досліджуваних, а саме: 46,8 % – із КГ та 53,2 % – з ЕГ.

Відповідно до проведених розрахунків, виявлено, що за мотиваційно-ціннісним, когнітивно-діяльнісним, інтерактивно-мовленнєвим, рефлексивним критерієм сформованості мотивації іноземців – майбутніх авіафахівців до професійної комунікації, контрольна та експериментальна групи виявились якісно однорідними, а їхні кількісні показники не відрізняються значуще.

Запропоновані авторські методи підготовки до професійної комунікації упроваджені в процесі запланованих навчально-методичних семінарів та заходів для іноземних студентів льотних навчальних закладів. Ці методи довели свою ефективність та сприяли позитивним змінам у процесі підготовки студентів.

За результатами констатувального етапу експерименту підтверджено недостатній рівень сформованості мотивації майбутніх фахівців авіаційної галузі з числа іноземних студентів львівських навчальних закладів до професійної комунікації та потребу створення педагогічних умов ефективної підготовки.

Так, низький (репродуктивний) рівень сформованості мотивації до професійної комунікації виявлено в 31,5 % досліджуваних, серед яких: 50,0 % – із КГ та 50,0 % – з ЕГ. На середньому (реконструктивному) рівні зафіксовано 53,4 % осіб: 49,4 % – із КГ, 50,6 % – з ЕГ. Високому (креативному) рівню відповідає 15,1 % респондентів, а саме: 47,7 % – із КГ та 52,3 % – з ЕГ. За допомогою χ^2 – критерію Пірсона з'ясовано, що на констатувальному етапі експерименту досліджувані групи виявились якісно однорідними відповідно до всіх критеріїв: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного, інтерактивно-мовленнєвого та рефлексивного. Кількісні показники цих груп, які перевірено за допомогою Z-критерію, не відрізнялись значуще.

Таким чином, перед початком формувального експерименту дотримано принципу однаковості якісних та кількісних показників контрольної та експериментальної груп, що запобігає отриманню спотворених результатів та забезпечує об'єктивність зроблених висновків.

Використання розробленої структурно-функціональної моделі та педагогічних умов підготовки іноземних студентів – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації засвідчило інтенсивність поглиблення знань в ЕГ, ніж у КГ.

Після формувального етапу експерименту в контрольній групі зменшилася на 2,1 % чисельність учасників експерименту з низьким (репродуктивним) рівнем сформованості мотивації до професійної комунікації. Водночас збільшилася кількість респондентів цієї групи із середнім (реконструктивним) і високим (креативним) рівнями сформованості мотивації на 0,7 % і 1,4 % відповідно. Досягнуті контрольною групою позитивні зміни виявились не значущими.

Показники системності, обґрунтованості та глибини знань у іноземних студентів, що навчались з використанням розроблених методів, виявились вищими, ніж у студентів – іноземців, що навчались за традиційною програмою. Це демонструють отримані під час дослідження результати: після формувального етапу експерименту в експериментальній групі зменшилася на 15,5 % чисельність учасників з низьким (репродуктивним) рівнем сформованості мотивації до професійної комунікації. В цей же час збільшилася кількість досліджуваних із середнім (реконструктивним) і високим (креативним) рівнями сформованості мотивації на 2,7 % та 12,8 % відповідно. Група суттєво зросла якісно, а її кількісні показники після експерименту значуще перевищують відповідні показники до експерименту.

Висновки. Результати впровадження запропонованих педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації у процесі формувального етапу експерименту підтвердили гіпотезу дослідження щодо ефективності їхнього впливу. Статистично значуща розбіжність показників сформованості мотивації до професійної комунікації майбутніх авіафахівців з ЕГ на контрольному етапі експерименту засвідчила доцільність подальшого впровадження розроблених заходів у процес навчання студентів. За допомогою χ^2 – критерію Пірсона та Z – критерію доведено, що в ЕГ результати формувального етапу експерименту є вищими, ніж у КГ, – при рівні значущості 0,05 за всіма критеріями сформованості мотивації майбутніх фахівців авіаційної галузі: мотиваційно-ціннісним, когнітивно-діялісним, інтеактивно-мовленнєвим та рефлексивним.

Перспективи подальших досліджень. Перспектива подальших досліджень вбачається у підготовці науково-методичних матеріалів з метою формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації, що дозволить підвищити рівень володіння авіаційної англійської мови відповідно до шкали ICAO.

Список використаних джерел

1. Зуброва О. А. Формування професійних особистісних якостей майбутнього учителя-філолога у навчально-виховному процесі класичного університету: дис. ... канд. пед. наук; спец. 13.00.04 / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2008. 249 с.
2. Ільїна Т. І. Методика «Вивчення мотивації навчання у ВНЗ». URL: <http://kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/13/2014/01/> (дата звернення: 19.11.2019).
3. Карпов А. В. Рефлексивность как психологическое свойство и методика ее диагностики. Психологический журнал. 2003. т. 24, Вип. 5.
4. Ладанов И. Д. Диагностика мотивационных ориентаций в межличностных коммуникациях. М.: Изд-во Ин-та Психотерапии, 2002. С. 68–69.
5. Солонкина О. В., Рамендик Д. М. Психодиагностика в социально-культурном сервисе и туризме. Учеб. пособие. Москва: «Академия», 2004. 224 с.
6. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика. СПб.: Питер, 2002. 432 с.

References

1. Zubrova, O.A. (2008). Formuvannya profesijnyh osobystisnyh yakostej majbutnogo uchytelya-filologa u navchalno-vyhovnomu procesi klasynchnogo universytetu [*Formulation of the professional qualities of the future teacher-philologist at the educational process of the classical university*]. (Abstract from PhD in Pedagogical Science Thesis). Kherson. 249 p. [in Ukrainian].
2. Ilina, T.I. Metodyka "Vyvchennia motyvatsii navchannia u VNZ" [*Studying the motivation of studying at a university*]. Retrieved from: <http://kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/13/2014/01/> [in Ukrainian].
3. Karpov, A.V. (2003). Refleksyvnost kak psykholohycheskoe svoistvo y metodyka ee dyahnostyky. Psykholohycheskyi zhurnal [*Reflexivity as a psychological property and method of its diagnostics*]. T. 24, Vyp. 5. [in Ukrainian].
4. Ladanov, Y.D. (2002). Dyahnostyka motyvatsyonnykh oryentatsyi v mezhlychnostnykh kommunykatsiyakh [*Diagnosis of motivational orientations in interpersonal communications*]. M.: Izd-vo Inst-ta Psykhoterapii, S. 68-69. [in Russian].
5. Solonkina, O.V. (2004). Ramendyk D.M. Psykhodyahnostyka v sotsyalno-kulturnom servyse y turyzme [*Psychodiagnostics in socio-cultural service and tourism*]. Ucheb. posobyie. Moskva: "Akademyia", 224 s. [in Russian].
6. Rean, A.A. (2002). Psykholohiya i pedahohyka [*Psychology and pedagogy*]. SPb.: St-Petersburg, 432 s. [in Russian].

DEMCHENKO Inha, Postgraduate Student of the Professional Pedagogics and Social Human Science Department, Flight Academy of the National Aviation University.

EXPERIMENTAL RESEARCH TO THE PROCESS OF MOTIVATION FUTURE FOREIGN AVIATION SPECIALISTS TO PROFESSIONAL COMMUNICATION

Abstract. The final stage in the process of implementation there are a set of tasks aimed at achieving the goal of the studying. It is an experimental verification of the effectiveness of pedagogical conditions and structural and functional model of the motivation formation of foreigners – future aviation specialists to professional communication. During the scientific search, a plan and an experimental program were developed. Indicators, criteria and levels of motivation of foreign students for studying English were determined in flight establishments; an assessment scale was selected according to the levels of academic achievement; the necessary methodological support for the experimental work was created.

The purpose of the experimental research is to test the hypothesis, which should confirm or refute the correctness of the study, the implementation of the description and the implementation of

the results of the experiment in the practice of educational activity of the flight establishments. The following tasks were involved in the pedagogical experiment: to form control and experimental groups; to implement pedagogical conditions through a structural and functional model of formation of motivation of foreigners – future aviation industry specialists to study professionally oriented English; to present an analysis of the results of the experimental work.

According to the experimental program, the educational process is organized through the introduction of innovative teaching methods. The process of the experiment was monitored, the state of the development and the process of achievements by the participants which were realized at the medium and high levels of motivation for professional communication. Tests of professional communication were conducted during the preparation of future aviation specialists among the number of foreign students of flight educational establishments.

Key words: *experimental research; motivation; foreigners; professional communication; aviation industry; structural and functional model; pedagogical conditions; criteria.*

*Одержано редакцією: 21.01.2020 р.
Прийнято до публікації: 27.01.2020 р.*